

Альона ІЛЬЧУК

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто інноваційну діяльність як фактор конкурентоспроможності економіки, здійснено узагальнену характеристику промислово-інноваційного потенціалу регіонів України, проаналізовано інноваційну діяльність промислових підприємств Карпатського регіону, обґрунтовано основні напрямки активізації інноваційної діяльності.

The innovation activity as a factor of competition in economy is examined, general characterization of industrial and innovative potential in Ukrainian regions is done, innovation activity of industrial enterprises in Carpathian region is analyzed, the essential ways in the activation of innovative activity are proved.

Інновації є головним фактором зростання виробництва, продуктивності праці та запорукою конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Інноваційний розвиток економіки притаманний усім розвинутим країнам світу. Щодо сучасного етапу соціально-економічного розвитку України, то він характеризується незначним впливом інноваційних факторів на економічне зростання. У нашій державі декларативно проголошений пріоритет інноваційного шляху розвитку, але рівень інноваційної активності промислових підприємств залишається низьким.

Запровадження інновацій на підприємствах сприяє якості продукції та послуг, економії трудових і матеріальних затрат, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню організації виробництва та підвищенню його ефективності. Все це, зрештою, забезпечує конкурентоспроможність як держави, так і окремих регіонів. На жаль, фізичний і моральний знос основних засобів, низький технологічний рівень виробничої бази промисловості, слабе фінансування з боку держави наукових робіт та НДДКР, брак фінансових ресурсів не дають можливості промисловим підприємствам України розвиватися на власній науково-технічній основі,

впроваджувати у виробництво дослідницько-конструкторські розробки.

Дослідженням інновацій, як фактора економічного зростання, конкурентоспроможності економіки, займалися вітчизняні вчені Ю. Бажал, С. Козаченко, М. Крупка, А. Пасхавер, В. Александрова, а також зарубіжні науковці – Й. Шумпетер, М. Кондратьєв, Л. Бляхман, С. Валдайцев, С. Глазьєв, Д. Львов, П. Друкер, Г. Менш, Б. Санто, Б. Твісс та інші.

Метою статті є дослідження інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні та Карпатському економічному регіоні зокрема, виявлення основних проблем у сфері формування інноваційної моделі розвитку регіонів України та визначення пріоритетних напрямків активізації інноваційної діяльності в Україні.

Розвинуті країни світу перебувають сьогодні на стадії "інноваційної конкурентоспроможності", за якої вони можуть підтримувати високий рівень доходів і якості життя населення за допомогою масштабного виробництва наукомісткої продукції, новизни й унікальності виробленої продукції, використання сучасних енерго- та ресурсоефективних технологій і процесів. Згідно зі щорічним рейтингом Legatum Prosperity Index, який враховує два

показника (економічна конкурентоспроможність і якість проживання), Україна посідає 68-е місце у переліку найуспішніших країн світу за 2008 р. Позиція України – найнижча серед європейських держав, її вона ділить з Македонією. Ранг економічної конкурентоспроможності України (45) значно вищий, ніж показник якості проживання (91). Останній враховує стан охорони здоров'я, охорону навколишнього середовища і якість повітря. Найуспішнішою країною світу визнана Австралія, другу і третю позиції розділили Австрія і Фінляндія [4, 29].

Перше місце у категорії країн з найбільш конкурентоспроможною економікою посів Сінгапур, а у категорії країн з кращими умовами життя – Норвегія; Росія займає у загальному рейтингу успішності – 57 місце. Останню (104) позицію у загальному списку посів Йемен [4, 29]. Слід зазначити, що впровадження інновацій є одним із факторів, що суттєво впливає на конкурентоспроможність економіки країни.

Згідно з проведеним за 2006–2007 рр. дослідженням відділом стратегій управління регіональним розвитком Національного інституту стратегічних досліджень, спостерігається стабільно повільний стан інноваційної активності підприємств регіонів України та відповідність його загальним тенденціям розвитку інноваційної діяльності загалом по країні. Проте наявні й деякі зміни: частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній їх кількості у 2007 р. збільшилася до 14,2% проти 11,2% у 2006 р. Заслуговує на увагу також зміна регіонів-лідерів за даним показником, до складу яких, окрім традиційного м. Києва (33,4% інноваційно активних промислових підприємств), увійшли Івано-Франківська область (30,6% у 2007 р. проти 12,9% у 2006 р.), Вінницька область (23,9% у 2007 р. проти 12,5% у 2006 р.), а також Волинська, Чернівецька, Львівська, Кіровоградська, Чернігівська, Полтавська області, що мають показник вищий за середній по Україні [2, 507].

Загалом 2007 р. найбільша питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, у 2007 р. була відзначена у м.

Києві, Вінницькій, Івано-Франківській областях, що вказує на появу нових лідерів у формуванні інноваційного середовища регіонів.

Існує значна асиметрія серед регіонів України щодо залучення інвестицій в основний капітал. Лідерство за цим показником належить м. Києву (18,3% у 2006 р. та 16,1% у 2000 р. до загального обсягу інвестицій), потім йдуть Донецька (9,5% у 2006 р. та 12,3% у 2000 р.), Дніпропетровська (7,8% у 2006 р. та 9,5% у 2000 р.), Одеська (6,8% у 2006 р. та 5,7% у 2000 р.), Харківська (6,7% у 2006 р. та 5,8% у 2000 р.) та Львівська (4,8% у 2006 р. та 4,5% у 2000 р.) області.

Кожен регіон України має свої специфічні особливості, які значною мірою впливають на його інноваційно-технологічний розвиток. До основних елементів інноваційного потенціалу, які доцільно кількісно вимірювати, належать кадри, матеріально-технічне оснащення, фінансове забезпечення, інформаційне забезпечення, організаційно-управлінська структура. Національний інститут стратегічних досліджень здійснив групування регіонів України за рівнем інноваційного потенціалу. На основі показників дослідження побудовано табл. 1.

За даними таблиці можна зробити висновки, що на перших місцях у 2007 р. знаходились: м. Київ ($R_j = 2,392384$), Харківська ($R_j = 1,192027$) та Донецька ($R_j = 1,14072$) області [2, 509]. Отже, найвищий в Україні інноваційний потенціал мають м. Київ та Київська область разом. Незмінними лідерами впродовж п'яти років з деякими варіаціями є Харківська, Донецька та Дніпропетровська області.

Розглянемо структуру галузей промислового комплексу України за технологічними укладами виробництва у розрізі регіонів за даними табл. 2 [2, 511].

Домінуючими в промисловому комплексі країни є виробництва третього та четвертого технологічних укладів, питома вага яких становить близько 80%. Основа п'ятого та шостого технологічних укладів (електронна промисловість, обчислювальна, волоконно-оптична техніка, програмне забезпечення,

Таблиця 1

Групування регіонів за рівнем інноваційного потенціалу у 2007 р.

Значення рейтингу, R_j	Рівень інноваційного потенціалу	Регіони
$1,000 \leq R_j < 3,000$	Дуже високий	м. Київ, Харківська, Донецька
$0,500 \leq R_j < 1,000$	Високий	Запорізька
$0,300 \leq R_j < 0,500$	Середній	Дніпропетровська, Львівська, Сумська, Миколаївська, Одеська
$0,000 \leq R_j < 0,300$	Низький	Автономна Республіка Крим, Київська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Чернігівська, Вінницька, Черкаська, Житомирська, Івано-Франківська, Закарпатська, Волинська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька, Рівненська, Хмельницька, м. Севастополь

телекомунікації, інформаційні послуги, біотехнології) становлять не більше 5% у загальному обсязі виробництва. Архаїчній технологічній структурі відповідає й архаїчна структура товарного експорту, в якій частка готових виробів становить 30-35%, частка сировини та напівфабрикатів – 65-70% (у світовому експорті товарів готові вироби займають 77,5%, сировина та напівфабрикати – лише 12,5%) [2, 511].

Не кожному регіону України вдається створити ефективну модель розвитку промислового виробництва, здатну стійко генерувати новинки технологій, ноу-хау, відкриття, а також зуміти адаптуватися до розроблених в інших країнах нових процесів, технологій, товарів.

Проаналізуємо стан інноваційної діяльності у Карпатському економічному регіоні за даними табл. 3.

Таблиця 2

Структура галузей промислового комплексу України за технологічними укладами виробництва у розрізі регіонів

Технологічний уклад	Характеристика	Питома вага у структурі виробництва	Основні представники
III	Низькотехнологічні галузі промисловості: виробництво та переробка	49-53 %	Донецька, Луганська, Полтавська, Запорізька, Львівська
IV	Середньо-низькотехнологічні галузі промисловості: гумові й пластмасові вироби, інші неметалічні мінеральні продукти, суднобудування, базові метали, машинобудування (без виробництва електричного та електронного устаткування)	40 %	Майже всі області (крім Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Херсонської, Чернівецької, Чернігівської)
V	Середньо-високотехнологічні галузі промисловості: виробництво електричного та електронного устаткування, машинобудування, фармацевтична	6-8 %	Київська, Харківська, Львівська
VI	Високотехнологічні галузі промисловості: біотехнології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі та інтегровані високошвидкісні транспортні системи	1-3 %	Київська, Харківська, Львівська

Таблиця 3

Промислові підприємства, що займалися інноваційною діяльністю за областями Карпатського економічного регіону *

Області	Всього, одиниць		У % до загальної кількості обстежених підприємств	
	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.
Закарпатська	28	31	8,8	12,2
Івано-Франківська	92	92	30,6	27,9
Львівська	127	101	15,8	12,1
Чернівецька	32	30	17,4	16,9
Україна	1472	1397	14,2	13,0

* Складено за даними Головного статистичного управління в Чернівецькій області.

За видами економічної діяльності найбільше інноваційно активних підприємств зафіксовано у легкій промисловості (40% від обстежених промислових підприємств цього виду діяльності), машинобудуванні (30%), виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води (29,4%).

Слід зазначити, що з позицій підприємства інноваційний розвиток розглядають як один з основних засобів забезпечення рівноважного стійкого стану, оскільки саме він у різного роду нововведеннях, оновленнях і розширеннях ресурсної бази створює необхідні для функціонування підприємства засади як загальної економічної, так і регіональної стратегії розвитку. Зниження обсягів інноваційного оновлення в регіональних виробництвах, припинення діяльності з розробки новітніх технологій та їх просування на ринок кваліфікується як початок виробничого розладу підприємства, втрата ним завойованих раніше позицій та ніш на внутрішньому і зовнішньому ринках.

При розробці інноваційної політики держави, регіону й окремого підприємства необхідно спиратися на концепцію технологічного динамізму, якої дотримуються більшість розвинених країн на сьогодні.

Слід зазначити, що розрізняють чотири типи інновацій: продуктивні, процесові, маркетингові, організаційні. Розглянемо стан впровадження процесових та продуктивних інновацій у Карпатському економічному регіоні (табл. 4).

Питома вага підприємств Чернівецької області, що впроваджували інновації у загальній їх кількості по Україні, становила 1,8%, Івано-Франківської – 6,3%, Львівської – 6,1%, Закарпатської – 2,2%. Серед областей Карпатського економічного регіону підприємства Чернівецької області посідають останнє місце за кількістю впровадження нових технологічних процесів, проте за кількістю впровадження інноваційних видів продукції – друге, після Львівської області.

Слід зазначити, що в Чернівецькій області матеріально-технічна база у більшості промислових підприємств є застарілою для прийняття нових технологій, фізичний знос її у 2008 р. склав 38,5%. Слабким є рівень маркетингової й інформаційної служби у виробництві, не всі підприємства мають маркетингові підрозділи.

Однією з важливих умов впровадження інновацій на промислових підприємствах є наявність фінансових ресурсів. Розглянемо стан фінансування інновацій у Чернівецькій області.

У 2008 р. як і в попередні роки, частка власних коштів підприємств у загальному обсязі фінансування становила 79,3% (у 2006 р. – 93,4%, у 2007 р. – 67,6%). За рахунок власних коштів нововведення здійснили 73,3% інноваційно активних підприємств. Питома вага коштів місцевих бюджетів становила 0,8% обсягу інноваційних витрат. Для здійснення інновацій у 2008 р. промислові

Таблиця 4

Впровадження інновацій на промислових підприємствах за областями Карпатського економічного регіону *

Області	Впроваджено нових технологічних процесів		Впроваджено інноваційних видів продукції	
	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.
Закарпатська	11	13	54	22
Івано-Франківська	47	35	69	56
Львівська	54	54	190	138
Чернівецька	15	11	111	79
Україна	634	1647	2526	2446

* Складено за даними Головного статистичного управління в Чернівецькій області.

підприємства Чернівецької області отримали кредитів в обсязі 6,3 млн. грн. або 19,9% загальних витрат на інновації.

Проте у 2008 р., як і у 2007 р., не спрямовувалися кошти з Держбюджету на інноваційну діяльність промислових підприємств області, хоча у 2006 р. за рахунок цього джерела фінансування промисловим підприємствам було перераховано 0,4 млн. грн. або 2,4% від загального обсягу фінансування на інноваційну діяльність.

Отже, основним джерелом фінансування витрат на інновації були власні кошти підприємств. З метою підвищення ефективності фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності регіонів доцільно, поряд з власними ресурсами, коштами банків та страхових установ, залучати кошти венчурних, інвестиційних та пайових фондів. Диверсифікація джерел фінансування дозволить знизити високий ризик інноваційної діяльності за рахунок його розподілу між усіма учасниками. Готовність держави спрямовувати частину ризику інвестування у науково-технічну сферу створить належні умови для розвитку науково-технічного, інноваційного підприємництва та сприятиме залученню позабюджетних коштів у наукомісткі інноваційні проекти.

Для кожної області, відповідно до наявного інноваційного потенціалу, необхідно спланувати формування мережі інституцій, які виконували б не лише інформаційно-

консультативні функції, а й мали б у своєму розпорядженні кошти для надання фінансової підтримки інноваційним підприємствам. Створення подібних фондів регіонального розвитку повинно відбуватися за участю органів місцевого самоврядування, що забезпечить їх відповідальність за успішне втілення регіональної інноваційної стратегії. Держава за посередництвом таких інституцій могла б здійснювати управління регіональними програмами підтримки інноваційного підприємництва та контролювати розподіл і використання коштів Державного бюджету.

Інноваційна діяльність підприємств є ризиковою і потребує венчурного капіталу. Компенсацією підприємствам-інноваторам за ризику є збільшення обсягів реалізації, завойовування нових ринків збуту – і як наслідок – зростання доходів підприємства.

Проаналізуємо стан реалізації інноваційної продукції за областями Карпатського економічного регіону за 2008 р. (табл. 5).

Аналіз підприємств Чернівецької області, що реалізовували промислову інноваційну продукцію, вказує на те, що відбувається зниження частки підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, в загальній кількості обстежених промислових підприємств.

У 2008 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції промислових підприємств Чернівецької області становив 220,3 млн. грн., або 7,1% від загального обсягу реалізованої промислової продукції (для порівняння: у

Таблиця 5

Стан реалізації інноваційної продукції за областями
Карпатського економічного регіону за 2008 рік *

Області	Кількість промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію	Реалізували продукцію, що є новою для ринку		Реалізували продукцію, що є новою тільки для підприємства	
		одиниць	%	одиниць	%
Закарпатська	24	4	16,7	22	91,7
Івано-Франківська	63	12	19,0	57	90,5
Львівська	59	14	23,7	47	79,7
Чернівецька	19	4	21,1	18	94,7
Україна	993	322	32,4	792	79,8

* Складено за даними Головного статистичного управління в Чернівецькій області

2007 р. – 304,4 млн. грн. або 12,9%). Найбільше було реалізовано інноваційної продукції підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв, машинобудування, легкої промисловості.

Найменша питома вага з реалізації інноваційної продукції належить підприємствам металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів, з виробництва меблів, оброблення деревини та виробництва виробів з деревини (крім меблів), хімічної та нафтохімічної промисловості. Не реалізували інноваційну продукцію у 2008 р. підприємства добувної промисловості, целюлозно-паперового виробництва, видавничої діяльності, з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції.

Важливим показником інноваційності економіки є обсяги і структура зовнішньої торгівлі. Частка вітчизняної наукомісткої продукції на світовому ринку становить близько 0,01%, що не відповідає як науково-технічному потенціалу регіонів України, так і провідним тенденціям розвитку сучасної світової економіки. В нашій країні так і не склався прошарок менеджерів у науково-технічній сфері, які кваліфіковано працювали б на стику науки та виробництва.

В Україні відсутня державна політика підтримки експорту, тоді як багато країн використовують субсидування поставок для забезпечення конкурентоспроможної ціни

продукції національного виробника на зовнішньому ринку. Конкурентоспроможність продукції за якісними характеристиками цілком залежить від стану інноваційної сфери, який не можна визнати задовільним.

Ефективним напрямком інноваційної діяльності є придбання ліцензій та інших видів промислової власності й освоєння на їх основі принципово нової продукції. У деяких випадках українська продукція не може конкурувати внаслідок відсутності відповідних сертифікатів якості, або ж використання систем оцінки якості товарів, що не відповідають загальноприйнятим у світі. Це особливо характерно для ринків західноєвропейських країн.

Слід зазначити, що поступово зменшується кількість підприємств Чернівецької області, які реалізували інноваційну продукцію за межі країни. Це свідчить про низьку конкурентоспроможність вітчизняних товарів. Основу експорту складають ресурси, напівфабрикати; щодо Карпатського регіону, то це – деревина.

У 2008 р., як і у 2007 р., за межі України інноваційну продукцію реалізували лише 4 підприємства або 21,1% від кількості підприємств, що реалізували інноваційну продукцію (у 2006 р. – 5, у 2005 р. – 10 підприємств).

Обсяг інноваційної продукції, реалізованої на експорт, становить 86,5 млн. грн., або 39,3% від обсягу реалізованої інноваційної

продукції та 2,8% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. Частка інноваційної продукції, реалізованої за межі України, в загальному обсязі експортованої промислової продукції у 2008 р. становила 23,8% (у 2007 р. – 14,6%, у 2006 р. – 13,9%, у 2005 р. – 15,8%).

Обсяг експортованої інноваційної продукції, що є новою для ринку, становив 57,1 млн. грн. (66% від всієї інноваційної продукції, поставленої на експорт). Він належить підприємствам машинобудування. Решта експортованої інноваційної продукції була новою тільки для підприємств. Найбільше реалізували такої продукції підприємства легкої промисловості (70,5% загального обсягу експортованої інноваційної продукції, що є новою для підприємства). Такі підприємства працюють на давальницькій сировині і, по суті, іноземні фірми використовують дешеву робочу силу. На підприємства машинобудування та з виробництва меблів припадає 17,8% та 11,7% реалізованої за межі України інноваційної продукції, що була новою тільки для підприємств.

В країні СНД підприємства Чернівецької області реалізували інноваційної продукції на суму 13,8 млн. грн., що становить 6,3% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. Питома вага реалізованої продукції, що є новою для ринку, становить 4,5% від загального обсягу промислової продукції, реалізованої у країні СНД.

Отже, можна зробити висновок, що в Україні та зокрема в Карпатському регіоні незначна кількість підприємств впроваджує проривні інновації, виготовляє унікальний, конкурентоспроможний, новий для ринку товар. Значна частина підприємств, якщо й займається інноваційною діяльністю, то впроваджує інновації, які є новими тільки для підприємства.

Для активізації інноваційної діяльності підприємствам необхідні умови, за яких вигідно було б втілювати інноваційні проекти в життя. Більшість господарюючих суб'єктів займаються торгівельною діяльністю, адже

товар виробники часто дають без передоплати, за вдалого маркетингу швидко можна отримати прибуток. Слід зазначити, що при впровадженні інноваційних проектів на промислових підприємствах передбачаються надприбутки на перших стадіях реалізації нового продукту, але вони вимагають значних ресурсів, їх реалізація потребує тривалого часу та є ризиковими.

Завдання вдосконалення структури виробництва, як і раніше, залишається одним із пріоритетних напрямів реформування економіки. При формуванні державної промислово-інноваційної політики необхідно чітко уявляти, що збереження структури промисловості в колишньому вигляді неможливе й економічно недоцільне. Потрібна чітка регіональна промислова політика, що передбачає комплекс заходів щодо стимулювання просування регіональних товарів на внутрішній та зовнішній ринок, підтримку промислового експорту та протекціоністський захист місцевих товаровиробників, гнучке регулювання цін і тарифів на послуги природних монополій та інше. Головними кількісними показниками ефективності структурної перебудови повинні стати збільшення обсягів продукції переробних галузей АПК, радіоелектронної промисловості, відновлення обсягів виробництва машинобудування.

За сучасних умов резерви регіонального розвитку на старій виробничій основі з використанням цінових переваг вітчизняними підприємствами майже повністю вичерпано. Висока енергомісткість базових галузей, використання застарілих технологій у виробничому процесі, високий ступінь зносу основних фондів суттєво знижують конкурентоспроможність підприємств регіонів і, водночас, загострюють актуальність проблем технологічного оновлення виробництва та освоєння нових ринків збуту більш якісної продукції. Змінити ситуацію на краще можливо лише за рахунок цілеспрямованого оновлення основних фондів, технологій для випуску конкурентоспроможної продукції, що дозволить Україні хоча б представити українську

продукцію на світовому ринку. Однак просте відтворення наявної технологічної бази не зможе забезпечити довгострокового економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності виробництва. Структурно-інноваційне вдосконалення виробництва має стати визначальним фактором розвитку кожної галузі. Основним пріоритетом розвитку певної галузі повинно стати посилення її інноваційного спрямування.

Серед перешкод інноваційного розвитку підприємств, що випливають з дослідження, слід відзначити:

- недостатність фінансових ресурсів для впровадження інноваційних розробок;
- фізичний і моральний знос основних засобів, і як результат – низький рівень конкурентоспроможності продукції;
- відсутність механізмів страхування ризиків при здійсненні інноваційної діяльності;
- відособленість учасників створення інноваційного продукту: практично відсутня взаємодія науковців-розробників інновацій та підприємств, що могли б втілити їх в життя.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що активізувати інноваційну діяльність підприємств можливо за рахунок:

- створення мережі інституцій, які виконували б не лише інформаційно-консультаційні функції, а й мали у своєму розпорядженні кошти для надання фінансової підтримки інноваційним підприємствам. Держава за посередництва таких інституцій могла б здійснювати управління регіональними програмами підтримки інноваційного підприємництва та контролювати розподіл і використання коштів Державного бюджету;
- підвищення рівня фінансування науково-технічної діяльності до нормативів, передбачених законом;
- створення механізмів страхування ризиків при здійсненні інноваційної діяльності;
- дотримання принципу диверсифікації фінансування за рахунок власних ресурсів, коштів банків, страхових установ,

бюджетів, венчурних, інвестиційних і пайових фондів. Диверсифікація джерел фінансування дозволить знизити високий ризик інноваційної діяльності за рахунок його розподілу між усіма учасниками;

- субсидування експорту інноваційної продукції для забезпечення конкурентоспроможної ціни товару національного виробника на зовнішньому ринку;
- придбання ліцензій, сертифікатів, які дозволяють б створювати нову якісну продукцію і без перешкод просувати її на зовнішній ринок;
- оновлення основних фондів, в тому числі на умовах лізингу, що дозволило б економити ресурси, підвищити якість продукції та покращити основні узагальнюючі результати діяльності промислових підприємств;
- створення інноваційних кластерів, які стали б механізмом реалізації інноваційних проектів (від наукових розробок до їх фінансування, виробництва та реалізації продукції);
- проведення конкурсів інноваційних проектів із залученням інвесторів;
- сприяння у поширенні інтеграційних процесів у науково-виробничій сфері та в розвитку зарубіжного співробітництва, зокрема участь українських вчених у рамкових програмах Євросоюзу;
- запровадження інноваційної моделі транскордонного співробітництва (забезпечення та раціоналізація науково-технічної співпраці прикордонних регіонів України з країнами ЄС).

Література

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 № 40-IV.
2. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2008. – 744 с.
3. Головне управління статистики в Чернівецькій області. *oblstat@cv.ukrtel.net*
4. Ганна Горохова. Аналітика // Незалежне інформаційне агентство новин (УНІАН). – 12 травня 2009 р. – № 6 (6). – С. 24–29. <http://www.unian.net>.